

Marc Municipal per a l'Acció Comunitària

**DOCUMENT PRESENTAT I INFORMAT PER LA COMISSIÓ
DE CULTURA, EDUCACIÓ I BENESTAR SOCIAL**

4 D'OCTUBRE DE 2005

Índex

	<u><i>Pàgina</i></u>
Presentació de l'Informe	3
I. <u>L'acció comunitària: serveis a les persones, ciutadania activa i convivència</u>	4
1. Introducció	5
2. Els compromisos del Pla d'Actuació Municipal 2004-2007	6
3. L'acció comunitària: elements d'un marc conceptual i metodològic de referència	8
3.1 Comunitat i elements que caracteritzen l'acció comunitària	8
3.2 Tipologia d'accions comunitàries	10
3.3 Les accions comunitàries com a processos de transformació	11
3.4 Els processos comunitaris com a construcció de ciutadania	12
3.5 Les fases i el procés d'una acció comunitària	14
II. <u>Els Plans de Desenvolupament Comunitari</u>	16
4. Els Plans de Desenvolupament Comunitari (PDC)	17
4.1 El marc conceptual: què és i qui conforma un PDC	17
4.2 El marc metodològic: com es configura un PDC	21
III. <u>L'acció comunitària a Barcelona</u>	27
5. L'acció comunitària a Barcelona: situació actual	28
5.1 Els PDC	28
5.2 Altres processos, programes i pràctiques comunitàries	30

Presentació de l'Informe

El Programa d'Actuació Municipal 2004-2007 explicita els objectius de l'Ajuntament en matèria d'acció comunitària en l'àmbit del benestar social i, més en general, dels serveis a les persones. El Pla Municipal per a la Inclusió Social 2005-2010 recull i aprofundeix aquests objectius. La línia estratègica 5 del Pla formula el triple objectiu de: *a)* elaborar de forma participativa el Marc Municipal per a l'Acció Comunitària; *b)* posar en marxa plans comunitaris als 10 districtes de la ciutat; *c)* generalitzar de forma progressiva altres programes d'acció comunitària (Bancs del Temps, Viure i Conviure, Foment del Voluntariat Social...).

D'altra banda, el Departament de Benestar i Família de la Generalitat, per mitjà de la Direcció General d'Actuacions Cíviques i Comunitàries, ha elaborat el programa marc *Catalunya: civisme i convivència* com a context general per al desplegament al conjunt del país de Plans de Desenvolupament Comunitari (PDC).

En compliment dels compromisos adquirits, s'ha intensificat el treball municipal en matèria d'acció comunitària:

- S'ha elaborat, de forma participativa, el Marc Municipal per a l'Acció Comunitària, amb la voluntat de dotar d'un marc referencial el conjunt de les dinàmiques comunitàries que es desenvolupen als territoris i barris de la ciutat.
- L'Ajuntament i la Generalitat han coincidit en la necessitat i la voluntat política d'enfortir l'acció comunitària en tant que terreny de síntesi i articulació de les polítiques socials amb pràctiques de ciutadania responsable, civisme i convivència. Aquesta voluntat s'ha traduït en un enfortiment dels PDC. L'any 2005 Barcelona ha passat de 6 a 11 PDC, amb el correlatiu increment de recursos humans i econòmics, cofinançats –al 50%– per la Generalitat i l'Ajuntament.

Part I

L'ACCIÓ COMUNITÀRIA: SERVEIS A LES PERSONES, CIUTADANIA ACTIVA I CONVIVÈNCIA

1. Introducció

Barcelona, com la majoria de metròpolis europees, viu una ràpida i profunda transformació social. La ciutat és avui molt més complexa: multicultural, amb nous usos dels temps, intergeneracional, amb pautes molt diversificades d'inserció en els mercats de treball i de l'habitatge, amb múltiples models de llar i de família, amb valors i identitats personals emergents... L'escenari de la vida ciutadana també ha canviat. L'espai públic és viscut des d'òptiques molt diverses i plurals; els seus usos es van configurant des de múltiples processos d'implicació personal, grupal, associativa i institucional. L'escenari de la governabilitat urbana incorpora un important nombre de xarxes ciutadanes.

Aquesta realitat complexa motiva l'Ajuntament a revisar i actualitzar les seves polítiques en relació amb l'acció comunitària a la ciutat de Barcelona, voluntat reflectida en el Programa d'Actuació Municipal (PAM) del present mandat. L'Ajuntament vol ser un agent actiu de canvi en les formes del governament urbà; un canvi per enfortir els processos de planificació i gestió comunitàries. Això implica abordatges integrals i transversals, des de la proximitat, amb la participació i protagonisme d'agents i recursos diversos; amb coresponsabilitat, més que no pas segmentació; amb interdependències, més que no pas jerarquies; amb lògiques de confluència, més que no pas monopolis de decisió. Cada vegada més l'Ajuntament de Barcelona vol operar des d'un sistema relacional de governament, compartit i participatiu, amb l'objectiu de continuar la transformació dels nostres barris perquè assoleixin uns nivells més elevats de benestar quotidià.

El Marc Municipal pretén donar cobertura i estructurar accions i pràctiques basades en metodologies comunitàries, amb valors que tenen a veure amb la transformació i la construcció de ciutadania. És a dir, amb la millora de la qualitat de vida als barris i amb formes de

treball basades en la proximitat, la quotidianitat, la confiança, la deliberació, la innovació, la transversalitat i l'articulació de xarxes.

Aquest document pretén, doncs, ser el marc referencial, a escala de ciutat, de les dinàmiques comunitàries que es desenvolupen als barris i territoris de Barcelona. Ha estat redactat com a síntesi del treball conceptual previ elaborat des de diferents instàncies,¹ i recull les aportacions fetes tant pels tècnics referents d'acció comunitària dels districtes com per les persones i entitats en el marc del Consell Municipal de Benestar Social.

2. Els compromisos del Pla d'Actuació Municipal 2004-2007

Objectiu general

Dotar la ciutat d'un marc de referència compartit, tant estratègic com metodològic, pel que fa a l'acció comunitària com a mecanisme generador de benestar en la vida quotidiana. Avançar de forma clara en la concreció de plans comunitaris de barri i en l'activació d'una xarxa d'equipaments de proximitat, on els centres cívics juguin un paper referencial bàsic.

Objectius específics

- Elaborar de forma participativa un Programa Municipal d'Acció Comunitària en el context de Serveis Personals que doti l'acció comunitària a Barcelona d'un marc de referència estratègic, conceptual i metodològic compartit.
- Crear un Servei d'Acció Comunitària, format per un equip de tècnics i tècniques comunitaris, amb l'objectiu d'impulsar i

---

1. *La intervenció comunitària en el context dels Serveis Personals de l'Ajuntament de Barcelona*. Sector de Serveis Personals, 2002; *L'acció comunitària en els Serveis Personals de l'Ajuntament de Barcelona: Criteris per a elaborar un marc de referència compartit*. Sector de Serveis Personals, 2004; *Plans de Desenvolupament Comunitari. Catalunya, comunitat i civisme*. Departament de Benestar i Família de la Generalitat de Catalunya, 2004; *Projecte de suport a una estratègia d'acció comunitària als Serveis Socials de Barcelona*. (Elaborat per Estratègies de Transformació Comunitària Sostenible per encàrrec de la Direcció de Benestar Social.) Sector de Serveis Personals, 2005.

dinamitzar el desplegament del Programa Municipal en tots els districtes de la ciutat. S'intentarà, tant com sigui possible, que aquests equips de tècnics i tècniques siguin un reflex del mosaic cultural i ètnic de la ciutat.

- Enfortir els plans i processos de desenvolupament comunitari ja existents a la ciutat. Garantir l'aprovació i posada en marxa d'un mínim de 10 Plans Comunitaris. Els Plans hauran d'implicar els diferents agents institucionals i associatius del territori i la xarxa d'equipaments de proximitat. Aquests Plans Comunitaris comptaran amb un marc de recursos establert i amb fórmules de finançament innovadores i creatives. Hauran d'incorporar compromisos d'acció concrets, que podran plasmar-se en la signatura d'Acords i Pactes de Barri.
- Impulsar la creació i la generalització a tots els districtes de programes i projectes d'interacció comunitària (Bon Veïnatge, Prevenció i Alerta, Intercanvis de Coneixements i Serveis, Bancs Solidaris i de Temps, entre altres) amb l'objectiu global de potenciar la innovació, la creativitat social i les bones pràctiques.
- Promoure la creació de xarxes territorials d'acció social que facilitin les connexions i els intercanvis entre entitats, grups i persones com a marcs comunitaris de foment de la convivència intercultural, de la resolució de necessitats d'habitatge, de suport a la dependència, o de viabilitat de projectes familiars emergents, entre altres possibles objectius.
- Elaborar un Mapa d'Equipaments i Serveis de Proximitat com a marc de consolidació i enfortiment de la xarxa d'acció comunitària (centres cívics, casals de barri, casals de gent gran, casals i espais infantils i de joves, ludoteques...), en tant que instruments indispensables de les polítiques territorials d'acció comunitària.
- Potenciar de forma específica la xarxa de centres cívics i la posada en pràctica de sistemes de millora i innovació permanents d'aquests per tal que constitueixin el recurs territorial bàsic per als programes d'acció comunitària i contribueixin així de forma substancial al desenvolupament sociocultural i a potenciar les

dinàmiques de cohesió i inclusió socials des d'una perspectiva intergeneracional.

- Impulsar el desenvolupament i l'aplicació de sistemes d'avaluació de procés i de resultats que permetin valorar l'impacte de les intervencions comunitàries i la seva sostenibilitat en el temps.

3. L'acció comunitària: elements d'un marc conceptual i metodològic de referència

3.1. Comunitat i elements que caracteritzen l'acció comunitària

La comunitat implica un cert tipus de realitat social en la qual són presents alguns elements definitoris. Amb voluntat de síntesi, poden destacar-se'n els següents:

- Existència d'un *col·lectiu humà* al qual es reconeix la capacitat de ser *subjecte* i *protagonista* d'accions i decisions amb voluntat d'incidir en el canvi i la millora de les condicions de vida de les persones que en formen part.
- Existència, entre les persones que integren el col·lectiu, de *consciència de pertinença*, és a dir, d'un cert grau d'integració subjectiva en una *identitat* comunitària compartida.
- Existència de mecanismes i processos, més o menys formalitzats, d'interacció i *suport social*, és a dir, de pautes de *vinculació mútua* i reciprocitat quotidiana.
- Existència i arrelament a un *territori*, a un cert *espai compartit* que articula agents, instruments i continguts per a l'acció. Un espai físic, una geografia, que incorpora significacions de pertinença.

En síntesi, l'acció comunitària adquireix sentit quan es desenvolupa a partir d'un col·lectiu humà que comparteix un espai i una consciència de pertinença que genera processos de vinculació i suport mutu, i que activa voluntats de protagonisme en la millora de la seva pròpia realitat.

Més enllà d'aquesta primera constatació bàsica, els processos comunitaris es caracteritzen per projectar-se en una doble dimensió:

- *la dimensió substantiva, que opera com a conjunt de criteris rectors de les transformacions comunitàries; i*
- *la dimensió relacional i metodològica, que opera com a conjunt de pautes de treball.*

Els valors de l'acció comunitària es troben tant en la capacitat de generació de *canvis i millores socials*, com en les *formes de treball i interacció humana* que preconitza. Es tracta de satisfer necessitats i expectatives de qualitat de vida i desenvolupament humà, sí; però es tracta de fer-ho per mitjà de relacions de respecte, confiança, diàleg, creativitat o aprenentatge.

Expressat en tres paraules: transformar i construir ciutadania. L'acció comunitària es justifica en tant que motor de transformació, de canvi tangible cap a territoris i comunitats més inclusives. I planteja aquests canvis a partir de processos de protagonisme col·lectiu, de ciutadania activa amb capacitat relacional i constructiva

Cal dir, per concloure aquest apartat, que l'acció comunitària, per tal de posar-se en marxa i tirar endavant, presenta un doble requisit d'operativitat:

1. La *legitimació del procés*, fet que implica: *a) l'impuls, l'aval i l'aprovació política; b) el suport directiu i tècnic; i c) l'establiment dels acords i consensos socials bàsics.*

2. La *capacitació*, tant de les persones professionals com de totes i tots els agents socials, cosa que implica l'aprenentatge de tècniques i l'activació i posada en pràctica d'habilitats i capacitats diverses que dotin de solvència l'acció comunitària en la seva doble perspectiva de forma de treballar i d'orientació cap a resultats tangibles.

3.2. Tipologia d'accions comunitàries

Podem distingir diferents tipus d'accions comunitàries en funció de tres criteris tipològics:

- *L'origen o procés de sorgiment de l'acció comunitària.*
- *El nombre i el grau d'implicació dels diferents agents en l'acció comunitària.*
- *L'abast de les transformacions que proposa l'acció comunitària.*

<i>Origen de la iniciativa</i>	Accions comunitàries impulsades des del teixit associatiu o veïnal, on es pacten els papers a jugar per les institucions i els serveis públics.	Accions comunitàries amb presència institucional en el seu procés d'impuls, a partir del qual es van generant espais d'implicació del teixit associatiu i veïnal.
<i>Nombre i grau d'implicació dels agents</i>	Accions comunitàries promogudes i desenvolupades per una xarxa àmplia d'agents amb nivells elevats d'implicació per part de tots ells (serveis públics de proximitat, ciutadans i ciutadanes, moviment associatiu, agents econòmics i comercials...).	Accions comunitàries amb una xarxa poc extensa d'agents amb graus d'implicació desiguals entre ells. Per exemple, una acció que es desenvolupa des d'un servei concret del territori amb la col·laboració puntual de la ciutadania.

<i>Abast de l'acció</i>	<p>Accions comunitàries <i>d'abordatge global</i>: es parteix, per iniciativa ciutadana o institucional, d'una anàlisi i una visió global del territori, de caràcter multidimensional i multitemàtic.</p>	<p>Accions comunitàries <i>amb un eix d'abordatge concret</i>: la iniciativa ciutadana o institucional s'articula a partir d'un eix que esdevé la línia de vertebració de l'acció comunitària. Eix que pot ser temàtic o bé focalitzar-se en un grup de població.</p>
-----------------------------	---	---

3.3. Les accions comunitàries com a processos de transformació

En el terreny de la millora de la qualitat de vida, el potencial de transformació cap a nivells més elevats de cohesió social i benestar quotidià –objectiu estratègic de qualsevol procés comunitari– depèn de forma molt directa de dues variables.

- La capacitat d'aplicar estratègies i projectes d'acció en múltiples dimensions (socials, educatius, residencials, urbanístics, culturals, economicolaborals...) des de processos d'autonomia i participació personal i associativa. És a dir, implicació social amb voluntat d'actuar per transformar i millorar.
- La capacitat d'articular l'acció per la igualtat amb el reconeixement de totes les diferències; de la diversitat expressada i viscuda en positiu, com un valor compartit. I d'articular aquesta diversitat amb l'establiment de pactes i marcs cívics i convivencials sòlids.

<i>Capacitat de convivència veïnal des del reconeixement de les diferències</i>	
Baixa	Alta

<i>Capacitat de transformació des de la implicació ciutadana</i>	Alta	El territori com a espai de <i>control social</i> i de rebuig de la diversitat.	El territori com a espai d'acció social, d'inclusió i benestar, d'articulació de xarxes, d'identitat i de diferències.
	Baixa	El territori com a espai de <i>tensió cronificada</i> amb tendència a la segmentació i el conflicte.	El territori com a espai d' <i>indiferència</i> , persones autònomes però sense vincles ni reciprocitats comunitàries.

3.4. Els processos comunitaris com a construcció de ciutadania

L'instrumental metodològic, relacional i de formes de treballar de l'acció comunitària presenta una elevada diversitat i riquesa. Dels elements més clarament vinculats amb dinàmiques participatives i de construcció de ciutadania activa destaquen els següents:

Autonomia i responsabilitat

Els processos comunitaris requereixen la construcció conjunta de problemes i solucions: les aportacions individuals esdevenen un component imprescindible. Es tracta d'incorporar persones amb capacitat d'aportació, des de les seves pròpies subjectivitat, autonomia i reflexivitat; en definitiva, incentivar actituds de responsabilització personal tendents a la implicació en el procés comunitari compartit.

Confiança i respecte

Més enllà de les aportacions personals, els processos comunitaris requereixen de la construcció de vincles i relacions de confiança i reciprocitat, i de reconeixement, valoració i respecte per les funcions i els rols de les altres persones. La confiança esdevé un factor clau per tal de generar percepcions i dinàmiques de coresponsabilitat.

Deliberació i transparència

La participació comunitària no sol articular-se a l'entorn de dilemes i dicotomies simples; la construcció de projectes i alternatives requereix d'una deliberació de qualitat amb una forta càrrega argumental. I amb el màxim possible de transparència pel que fa a fluxos d'informació i coneixement.

Conflicte i innovació

En l'acció comunitària, el treball des de pautes cooperatives i la recerca de complicitats i acords no implica negar l'existència de conflictes ni de desigualtats i asimetries en les arrels d'aquests. Significa, això sí, l'aposta per la gestió del conflicte des del diàleg com a principi regulador bàsic; i la consideració de les contradiccions com a finestres d'oportunitat per a la creativitat i la innovació social.

Complexitat i articulació de xarxes

L'acció comunitària ha de contribuir a superar la tradicional "deconstrucció" dels problemes des de lògiques sectorials. Ha de tendir a reconèixer el caràcter complex i multidimensional d'aquests. La construcció de respostes requerirà la confluència d'agents i l'articulació de xarxes sobre la base d'interdependències. Els processos comunitaris han de tendir a superar els monopolis i les jerarquies rígides i generar espais plurals de decisió i aliances per a l'acció partint del reconeixement encreuat de capacitats i límits.

Dinamisme i aprenentatge

Els processos comunitaris impliquen la possibilitat oberta i permanent d'adquisició d'habilitats i de la conversió d'experiències en aprenentatges. Requereixen de formes de treball dinàmiques que superin la dicotomia planificació/gestió i que s'encaminin cap a formes flexibles de revisió de processos i continguts en el marc de visions i projectes estratègics sòlids.

Proximitat i dinàmiques sostenibles

La metodologia comunitària arrela en la proximitat i en la capacitat de desenvolupament endogen del territori. Cal partir dels recursos ja existents i de la seva posada en valor per tal de promoure'n la inclusió

i l'adaptació al procés comunitari. Els processos comunitaris s'han de sostenir en el temps, més enllà de l'aportació conjuntural de recursos extraordinaris. En aquest sentit, és cabdal partir d'allò que ja existeix i generar dinàmiques i recursos ben assentats en les capacitats comunitàries de fer-los sostenibles.

3.5. Les fases i el procés d'una acció comunitària

Les fases de les accions comunitàries depenen molt del seu tipus d'origen, de l'abast dels seus objectius, de la seva xarxa d'agents i protagonistes. Tanmateix, poden destacar-se alguns elements característics de la seqüència d'una acció comunitària que es reproduïxen en la majoria d'elles.

Sorgiment i arrencada del procés. Les accions comunitàries poden néixer directament vinculades a un territori i una xarxa veïnal, a un entorn basat en la continuïtat de les relacions entre agents i la mútua interdependència. Però poden arrencar també en l'esfera dels serveis públics de proximitat. En tot cas es crea la possibilitat d'articular un sistema d'agents associatius i institucionals amb voluntat de compartir, més que no pas de monopolitzar, decisions sobre diverses temàtiques dins d'un patró organitzatiu flexible i poc jerarquitzat.

Estudi i diagnòstic participatiu. S'elabora un diagnòstic del territori i del ventall de realitats a millorar i transformar amb la participació activa de tota la gamma d'agents (representants polítics, entitats i moviments socials, personal tècnic i professionals dels serveis públics, del comerç i altres agents econòmics, veïns i veïnes no organitzats). L'objectiu d'aquest diagnòstic és destacar les fortaleces i les febleses del territori i de les temàtiques que seran objecte de l'acció comunitària.

Disseny del projecte d'intervenció. S'elabora conjuntament un projecte d'abordatge global o bé a través d'un eix d'abordatge concret, que pot ser temàtic (la convivència intercultural, la sostenibilitat...) o centrat en un col·lectiu de població (les persones grans, els infants i adolescents...). En aquest moment s'han de definir els objectius a

assolir, i un sistema d'indicadors per tal de facilitar els processos de seguiment i avaluació.

Organització i acció participativa. S'institueixen o es consoliden els equips i grups de gestió i participació necessaris per al correcte desenvolupament del projecte. S'assignen tasques estratègiques (disseny, priorització, seguiment i avaluació tant d'acció com d'impacte) i operatives (comissions o grups de treball en funció de les línies d'acció). Es procura també potenciar la gestió dels programes per part de les entitats del territori on s'actua.

Seguiment, avaluació i revisió. S'estableix l'espai de seguiment dels objectius i de les accions que es porten a terme. S'avaluen els resultats d'acord amb els sistemes d'indicadors prèviament establerts.

Finalització. Un cop assolits els objectius definits al projecte, o davant d'un canvi que afecta les línies estratègiques que el fonamentaven, o arribada la data acordada pels agents del pla com el final apropiat de la intervenció, es presenta l'informe de gestió (resultats, impactes, orientacions de futur), es fa el balanç comptable, es resolen els aspectes financers i legals i es dona per finalitzat el projecte.

Part II

ELS PLANS DE DESENVOLUPAMENT COMUNITARI

4. Els Plans de Desenvolupament Comunitari (PDC)

4.1. El marc conceptual: què és i qui conforma un PDC

A. Què és un PDC

En el marc global de l'acció comunitària se situen, com a tipologia concreta, els PDC. Tot el que s'ha anat desgranant fins ara –elements caracteritzadors, valors, mètodes, fases...– dels processos comunitaris estableix un marc de referència d'aplicació directa als PDC. Això no obstant, podem filar més prim i oferir una proposta de definició concreta i acotada d'un PDC:

“Un procés públic d'acció comunitària, amb una forta dimensió en el terreny educatiu i dels valors, que a partir d'una visió global persegueix un ventall de transformacions i millores d'un territori, amb la finalitat d'augmentar la qualitat de vida dels seus ciutadans i ciutadanes. Un procés on la participació esdevé l'estratègia i l'element metodològic bàsic per aconseguir els seus objectius.”

Desenvolupem ara aquesta definició:

- Es tracta d'un ***procés públic*** en el sentit més profund del terme, és a dir, un procés que té lloc en l'esfera pública i a l'entorn d'una agenda temàtica de caràcter col·lectiu: la salut, l'educació, l'atenció social, l'habitatge, l'urbanisme...
- La seva ***dimensió educativa*** fa referència a un procés on es treballa el canvi de valors, en paral·lel i com a mitjà per a l'assoliment dels objectius de millora social.
- ***Visió global***. Els PDC incorporen una dimensió de projecte de barri o de territori, és a dir, de visió integral i articulada dels processos de transformació i millora necessaris. L'abordatge concret serà flexible: des d'una actuació integral o a través d'un eix de transversalitat potent.
- L'espai territorial, normalment ***el barri***, és el marc que articula els PDC. El barri com a espai de pertinença, de relacions socials de

proximitat, de creació de capital social i relacional comunitari. I el barri també com a espai amb significat polític, rellevant per a la planificació i la prestació de serveis públics.

- ***Participació***. Els PDC són un tipus d'accions comunitàries que promouen una alta implicació de tots els agents relacionats amb el territori (serveis públics de proximitat, veïns i veïnes, teixit associatiu, agents econòmics...) així com la possibilitat d'implicació d'altres agents externs que poden aportar capacitats de reflexió i acció (universitats, fundacions...).

Es pot afirmar, en síntesi, que els PDC són l'expressió més integrada i articulada de les accions conformades a partir de principis i metodologies comunitàries. Impliquen un cert *pacte de barri*, amb elements de diagnosi i acció compartida, entre els principals agents del territori al voltant d'un conjunt de temàtiques clau.

En altres termes, els PDC expressen i cristal·litzen en un territori concret els valors fonamentals de l'acció comunitària. Els PDC són iniciatives que fixen l'objectiu d'assolir millores substantives en les condicions de vida dels barris (processos de transformació); i els PDC són iniciatives que tracten d'enfortir la capacitat d'implicació social i de convivència veïnal en la diversitat (processos de construcció de ciutadania).

B. Els agents dels PDC

La xarxa d'agents d'un PDC és variable i s'haurà d'anar concretant en cada cas. Podem destacar, però, el ventall global d'agents cridats a implicar-se en un PDC per tal que respongui a la filosofia de l'acció comunitària:

- Els serveis municipals de proximitat al barri.
- Els serveis d'altres administracions al territori.
- El teixit associatiu arrelat al barri.

- Les xarxes de suport, ajuda mútua i reciprocitat veïnal.
- La ciutadania, veïns i veïnes no organitzats.
- Els agents de l'activitat econòmica i productiva al territori.

Aquest conjunt d'agents poden reagrupar-se en quatre grans tipus:

- Nivells de govern i administració pública.
- Professionals dels serveis públics del territori.
- Ciutadania i comunitat.
- Agents econòmics.

Administracions públiques. Govern i qui governi, les administracions públiques tenen responsabilitats i competències al territori. Disposen de recursos econòmics, humans i infraestructurals. Els serveis públics de proximitat en depenen. Són un agent del procés.

Professionals dels serveis públics. Tenen i aporten formació i experiència en la intervenció des d'àmbits com la salut, l'educació,

l'atenció social, l'urbanisme, la cultura... Coneixen tècnicament la realitat sobre la qual s'ha d'intervenir, en coneixen l'evolució, els protagonistes, les dinàmiques. Tenen poder de canvi des de l'atenció directa a les persones. No es pot intervenir en un territori sense reconèixer-los i incloure'ls en el procés.

Ciutadania i comunitat. Protagonista de la realitat quotidiana del barri, del territori. Coneix com són les coses i aporta criteris vivencials de canvi. La comunitat és experta en vida quotidiana, i des d'aquesta perspectiva aporta potencial per construir noves dinàmiques i noves respostes.

Agents de l'activitat econòmica. La realitat econòmica del territori és una variable clau per explicar aspectes com la salut, l'educació, les oportunitats laborals, la gestió del temps, les dinàmiques familiars..., predominants en aquell territori concret. La centralitat social de l'economia i dels temps productius i laborals fa que els seus agents directes no puguin restar al marge dels processos de transformació comunitària.

Els canvis i les millores socials no seran de caràcter comunitari (constructores de ciutadania activa i convivència) si no s'articula la inclusió de tots els agents en el procés. Això no vol dir que el procés hagi d'aturar-se per esperar la inclusió d'algun d'aquests agents, ja que també aquesta inclusió és un procés en si mateixa. Però, en tot cas, qualsevol intervenció social des de la metodologia comunitària ha d'incloure aquests agents respectant-ne els ritmes i fent compatible el procés amb les seves pròpies dinàmiques. En molts casos això significarà adaptar el PDC i els seus objectius als temps i el grau de maduració de la xarxa d'agents. Malgrat tota la flexibilitat necessària, serà important bastir una estructura organitzativa en la qual cada tipus d'agent es trobi enquadrat en algun dels nivells d'aquesta. Aquesta estructura haurà d'aportar elements de solidesa i certesa al procés del Pla.

4.2. El marc metodològic: com es configura un PDC

Els PDC es basen en una metodologia de procés: el propi caminar ens mostra el camí. No la podem, per tant, emmarcar en un esquema purament lineal. En alguns moments s'encavalcaran diferents fases del procés; o bé es duran a terme en un o altre ordre depenent de la realitat social, del punt de partida, o de les capacitats i les voluntats dels diferents agents implicats.

La construcció de relacions de confiança, la generació de coneixement compartit, l'avaluació contínua de l'acció, la deliberació per a la reorientació de les accions, són elements que podrem trobar de forma simultània en major o menor intensitat al llarg del procés.

Tanmateix, el procés necessita un cert marc metodològic que haurà d'incorporar necessàriament dos tipus d'espais i temps: *a)* espais, moments i fases més oberts que permetin sumar nous agents, noves opinions, nous recursos...; i *b)* espais i moments més estables, que permetin sintetitzar, negociar i acordar, construir reptes compartits, dissenyar accions de forma conjunta, prioritzar i fixar esquemes organitzatius per tal de poder-les dur a terme.

Destaquem quatre components que configuren l'entramat seqüencial i metodològic d'un Pla de Desenvolupament Comunitari:

- El diagnòstic comunitari participatiu.
- L'acord per al desenvolupament comunitari.
- Els recursos humans i l'estructura organitzativa.
- Els recursos econòmics i infraestructurals del Pla.

El diagnòstic comunitari participatiu

El diagnòstic comunitari, procés i document compartit pels agents implicats –polítics i polítiques, tècnics i tècniques i ciutadania– configura el millor punt de partida per a un PDC. Encara que no imprescindible, la diagnosi comunitària esdevé una eina clau, tant pel document o producte final que s'obté com, sobretot, pel ventall

d'oportunitats relacionals i participatives que s'obren en el seu procés d'elaboració:

- La identificació dels agents presents al territori: el nombre i el tipus d'agents, la densitat i la intensitat de les seves interaccions, els eixos d'afinitat o de conflicte, i els espais i els moments clau de trobada en la vida del barri.
- La comunicació i la creació de noves pautes de relació entre la ciutadania, els serveis de proximitat i les institucions. Si el PDC ha de ser un projecte participatiu, la diagnosi comunitària pot assentar-ne les bases generant aquells primers espais de comunicació i intercanvi que posteriorment hauran d'esdevenir espais compartits per a l'acció.
- La construcció de coneixement de manera compartida sobre la situació de la comunitat i el territori de referència, síntesi i interpretació el més acordada possible de les dades i informacions socioeconòmiques i demogràfiques disponibles. La construcció compartida i pluralista de coneixement permet acordar la definició de problemes com a pas previ a la negociació de les respostes necessàries.

El diagnòstic comunitari ha de ser un procés *a)* incloent, amb voluntat de recollir percepcions i opinions del màxim nombre possible d'agents; i *b)* fet a partir de criteris rigorosos i de professionalitat: l'equip que dinamitza i coordina el procés de diagnosi acumula un capital relacional i de coneixement que, posteriorment, haurà de projectar-se sobre el desplegament del Pla.

L'Acord per al Desenvolupament Comunitari

L'Acord per al Desenvolupament Comunitari és el document polític i contractual que, signat entre els agents institucionals i associatius implicats en la fase inicial del PDC, estableix els compromisos de cada part, formula els objectius i fixa els marcs organitzatius de treball.

- És un document de compromís polític.
- És un document de caràcter contractual.
- És un document de referència tècnica.
- És un document de transparència i control ciutadà.

L'Acord és un document polític perquè recull les actuacions acordades, que seran els eixos de treball de les institucions i entitats participants. Però incorpora una important dimensió d'instrument de caràcter contractual: els acords esdevenen vinculants i les parts signants adquireixen l'obligació de desplegar-los. Així, doncs, queda reforçada la garantia que s'hi destinaran els recursos humans i materials acordats. Més enllà d'això, l'Acord estableix el marc de referència organitzatiu del Pla, que després s'haurà d'anar concretant i revisant. Finalment, l'Acord opera com una eina que permet el seguiment i el control democràtic i ciutadà dels compromisos i els acords presos.

Els recursos humans i l'estructura organitzativa

Per bé que no existeix un model únic i rígid d'estructurar l'organització d'un Pla Comunitari, és important assenyalar i fixar els tres nivells d'intervenció presents.

El nivell *d'impuls institucional*

És un nivell d'integració i diàleg entre la gamma d'agents presents; d'impuls, dinamització i promoció política del procés; d'establiment de directrius, objectius i propostes generals; i de seguiment global del Pla.

Aquest nivell s'articula en la *Comissió Institucional* en tant que espai de treball, instància que s'haurà de reunir com a mínim un cop l'any, i amb caràcter extraordinari a sol·licitud de qualsevol de les parts que la conformen.

El nivell de *direcció tècnica*

És el nivell que impulsa i comanda el procés d'implementació del PDC. Dissenya el pla de treball anual, en fa el calendari, incorpora propostes de les comissions de treball, vetlla per la transversalitat i la subsidiarietat, dinamitza la participació social...

Aquest nivell es concreta en la *Comissió Tècnica*, on es reuneixen els responsables tècnics de les administracions i els comunitaris, amb participació també de representants de la xarxa associativa. Es reuneixen amb periodicitat trimestral.

El nivell de gestió operativa

És el nivell on es concreten i es fan tangibles les actuacions i els projectes del Pla Comunitari. Hi participen el personal tècnic dels serveis públics i els comunitaris o de procés. Està conformat per *comissions de treball* i *equips de projecte*, de naturalesa variable en funció del mateix avenç del Pla.

Quadre resum dels nivells d'intervenció i l'estructura organitzativa

	A <i>Impuls institucional</i>	B <i>Direcció tècnica</i>	C <i>Gestió operativa</i>
Agents	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Teixit associatiu. ▶ DGACC (Generalitat). ▶ Consell de Districte. ▶ Benestar Social (Sector). 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Representants xarxa d'entitats. ▶ Tècnic/a DGACC (Generalitat). ▶ Referent dels SSPP. Districte. ▶ Referent Benestar Social (Sector). ▶ Tècnic/a comunitari/comunitària. ▶ Representants de les Comissions de Treball i els Equips de Projecte. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Representants de la xarxa d'entitats. ▶ Tècnics i tècniques dels serveis públics. ▶ Tècnic/a comunitari/comunitària.

Funcions	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Impuls i coordinació institucional. ▶ Decidir les bases i els principis rectors. ▶ Establir fases i recursos a través del Conveni per al Desenvolupament Comunitari. ▶ Aprovar informes de gestió i elements correctors, si s'escau, a proposta de la Direcció. ▶ Valorar l'impacte de l'acció i el nivell de participació del Pla. ▶ Orientar la relació amb els mitjans de comunicació. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Dissenyar el pla de treball anual. ▶ Fer el calendari del procés. ▶ Establir els paràmetres i indicadors de control. ▶ Gestionar els recursos del Conveni. ▶ Secretaria tècnica del Pla. ▶ Impulsar i dinamitzar la participació social. ▶ Supervisió de l'acció. ▶ Proposar elements correctors. ▶ Cercar jaciments de recursos. ▶ Elaborar documentació i informes. ▶ Gestionar el pla de comunicació. ▶ Vetllar per la transversalitat de les accions. ▶ Incorporar les propostes dels equips gestors. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Dur a terme les activitats programades en el pla de treball. ▶ Coordinar serveis al territori i impulsar els Processos participatius. ▶ Analitzar necessitats i realitats socials. ▶ Localitzar àrees de millora i vies d'actuació innovadores. ▶ Proposar accions.
Espais	▶ Comissió institucional	▶ Comissió tècnica	▶ Equips de projecte ▶ Comissions de treball

Els recursos econòmics i infraestructurals

Més enllà del conjunt de recursos humans que, de forma exclusiva o compartida, les administracions públiques vinculen a cada PDC, aquests han de comptar amb:

- recursos econòmics específics,
- recursos infraestructurals.

Pel que fa als *recursos econòmics específics*, el Govern de la Generalitat, a través de la Direcció General d'Actuacions Cíviques i Comunitàries, i l'Ajuntament de Barcelona, a través de cada districte implicat i de la Direcció de Benestar Social del Sector de Serveis Personals, acorden les aportacions respectives a cada Pla Comunitari.

Aquestes aportacions es fan efectives per mitjà dels canals que cada institució té establerts. Cada Pla, addicionalment, tindrà la seva pròpia estratègia d'obtenció de recursos i de diversificació de les fonts de finançament, ja sigui per la via de patrocini o bé de subvencions per part d'entitats privades, fundacions o altres agents socials.

Pel que fa als *recursos infraestructurals*, cal establir les vinculacions necessàries entre la xarxa d'equipaments públics de proximitat i les necessitats d'espais físics dels processos d'acció comunitària. Els equipaments públics al servei dels PDC han d'esdevenir veritables punts de referència, marcs físics que, d'una banda, satisfacin els requeriments d'espai que comporta l'execució dels programes comunitaris i, de l'altra, incorporin una certa dimensió simbòlica que identifiqui el procés de transformació comunitària del barri, no tan sols per al col·lectiu de persones que hi està més directament vinculat, sinó per al conjunt del teixit associatiu i dels veïns i veïnes del barri.

Part III

L'ACCIÓ COMUNITÀRIA A BARCELONA

5. L'acció comunitària a Barcelona: situació actual

L'acció comunitària amb presència pública està configurada avui a Barcelona per quatre tipus d'iniciatives:

- Els PDC.
- Els processos comunitaris de barri que poden esdevenir PDC.
- Els programes de forta dimensió comunitària impulsats des d'una perspectiva de ciutat.
- Les iniciatives de treball comunitari que porten a terme els Serveis Socials d'Atenció Primària (SSAP).

5.1. Els PDC de Barcelona

Els PDC han quedat definits així:

“Processos públics d'acció comunitària, amb una forta dimensió en el terreny educatiu i dels valors, que a partir d'una visió global persegueixen un ventall de transformacions i millores d'un territori, amb la finalitat d'augmentar la qualitat de vida dels seus ciutadans i ciutadanes. Processos on la participació esdevé l'estratègia i l'element metodològic bàsic per aconseguir els seus objectius.”

Hem sostingut també que els PDC són l'expressió més integrada i articulada de les accions conformades a partir de principis i metodologies comunitàries. Impliquen un cert *pacte de barri*, amb elements de diagnosi i acció compartida, entre els principals agents del territori al voltant d'un conjunt de temàtiques clau. En aquests moments hi ha un conjunt de projectes d'aquestes característiques a Barcelona que es troben en diferents fases del seu procés:

- PDC en marxa que s'incorporen al Marc Municipal.
- PDC nous que s'inicien l'any 2005.
- Processos comunitaris de barri que poden esdevenir PDC.

Els PDC

<i>N ú m</i>	<i>Districte</i>	<i>PDC</i>	<i>Situació actual</i>
1.	Ciutat Vella	Pla Integral del Casc Antic (PICA)	Continua
2.	Ciutat Vella	Pla Integral de Gent Gran de la Barceloneta	Nou (2005)
3.	Sants-Montjuïc	Pla Comunitari del Poble Sec	Nou (2005)
4.	Gràcia	Pla Comunitari del Barri de la Salut	Nou (2005)
5.	Horta-Guinardó	Pla Comunitari “Carmel amunt”	Continua
6.	Nou Barris	Pla Comunitari de Roquetes	Continua
7.	Nou Barris	Pla Comunitari de Trinitat Nova	Continua
8.	Nou Barris	Pla Comunitari de Verdum	Continua
9.	Nou Barris	Pla Comunitari de Torre Baró	Actualització
10.	Sant Andreu	Pla Comunitari de Baró de Viver	Continua
11.	Sant Martí	Pla Comunitari “Fem Besòs, fem ciutat”	Nou (2005)

Finançament dels PDC a Barcelona (2005)

- Generalitat de Catalunya (Departament Benestar i Família)	436.136 euros	40%
- Ajuntament de Barcelona (Districtes i Benestar Social)	436.192 euros	40%
- Altres fonts de finançament (MTAS, fundacions...)	205.592 euros	20%
TOTAL	1.077.920 euros	100%

Les dues administracions –Generalitat i Ajuntament– assumeixen, a parts pràcticament iguals, el 80% del finançament dels PDC de Barcelona. L’aportació conjunta de les dues institucions suposa, el 2005, un total de 872.328 euros. **Aquesta quantitat implica un increment d’un 24,8% respecte de l’aportació del 2004 (699.225 euros).**

Els Agents i els Projectes dels PDC a Barcelona

<p>- Nombre d'<u>entitats</u> que participen en els Plans</p>	<p>151 entitats (Associacions de veïns; AMPA; associacions de comerciants; col·lectius d'immigrants i entitats d'acollida; esplais infantils i centres oberts; entitats juvenils; clubs esportius; entitats de cultura popular i tradicional; parròquies...)</p>
<p>- <u>Serveis públics</u> de proximitat vinculats als Plans Comunitaris</p>	<p>85 serveis públics de proximitat (centres de serveis socials; centres cívics i casals de barri; centres d'atenció primària; biblioteques públiques; escoles bressol, CEIP i instituts; casals i espais municipals de joves i de gent gran...)</p>
<p>- <u>Professionals</u> directament vinculats als Plans</p>	<p>24 tècnics comunitaris 18 tècnics de les administracions (referents dels districtes, de Benestar Social i de la Generalitat)</p>
<p>- <u>Projectes</u> comunitaris en execució (en el marc de PDC)</p>	<p>95 projectes <u>Distribuïts en 12 àmbits d'actuació</u> Salut, Educació, Noves tecnologies, Cultura i lleure, Ocupació, Discapacitats, Participació i foment de l'associacionisme, Interculturalitat, Habitatge i medi ambient, Gent gran, Infants i joves, Dones.</p>

5.2. Altres processos, programes i pràctiques comunitaris

- Més enllà dels 11 PDC, hi ha avui a Barcelona un conjunt de *processos comunitaris de barri* als quals s'està donant suport i acompanyament institucional. L'objectiu és que el màxim nombre possible d'aquests processos passin a ser, al llarg dels propers dos

anys, PDC, fruit de la maduresa assolida pel procés, de l'acord entre les administracions –districtes, Benestar Social (Ajuntament), Benestar i Família (Generalitat)– i d'aquestes amb les entitats promotores.

Entre aquests processos destaquen els projectes comunitaris del Raval, Sarrià, Vallbona i Ciutat Meridiana, així com els programes comunitaris *Bons veïns i veïnes* de les Corts i *Apropem-nos* del Poblenou (Sant Martí).

- *Altres programes i accions comunitaris impulsats des d'una perspectiva de ciutat*, però normalment arrelats en un territori, són:
  - els Bancs del Temps i el Banc del Temps *on line*, i
  - els convenis de Promoció del Voluntariat.

Bancs del Temps a Barcelona

Són serveis comunitaris promoguts per l'Ajuntament de Barcelona en diferents barris de la ciutat en què tot un ventall de *necessitats* de la vida quotidiana és satisfet a partir de les *habilitats* que veïns i veïnes del barri posen a disposició del Banc. En cap cas no hi intervé el diner. La unitat de valor és el *temps* personal dedicat a resoldre les necessitats dels veïns/es, de tal manera que una persona deutora del Banc del Temps (és a dir, que ha rebut un servei) resta obligada a oferir al Banc una part equivalent del seu temps i posar-la al servei de la resolució d'altres necessitats d'altres persones del barri. El temps és intercanviat amb reciprocitat mútua, paritària i multilateral entre les persones, sense donar cabuda a l'economia submergida o a l'intrusisme professional. El resultat és el foment de valors de cooperació, comunicació i solidaritat en la comunitat i l'augment de l'autoestima i l'autorealització de les persones usuàries.

En l'actualitat hi ha cinc Bancs del Temps i un sisè que es posarà en marxa al llarg dels propers mesos:

<i>Districte</i>	<i>Bancs del Temps</i>	<i>Situació actual</i>
Ciutat Vella	Banc del Temps del Casc Antic	Continua
Ciutat Vella	Banc del Temps del Raval	Continua
Gràcia	Banc del Temps de Gràcia	Continua
Horta-Guinardó	Banc del Temps del Guinardó	Continua
Sant Andreu	Banc del Temps del Bon Pastor	Continua
Sant Martí	Banc del Temps de la Farinera	Previst

Banc del Temps on line a Barcelona

D'altra banda, s'està desenvolupant una línia de Banc del Temps *on line* que permetrà una major difusió i la millora de la gestió de la xarxa de Bancs del Temps de la ciutat. Actualment s'està finalitzant l'aplicatiu i dissenyant la realització de l'experiència pilot.

Convenis de promoció del voluntariat

En el marc de l'acció municipal en matèria de voluntariat, l'Ajuntament desenvolupa un programa de promoció amb l'objectiu de donar suport a les entitats de voluntariat social i promoure així la captació, formació i enquadrament de voluntaris i voluntàries per tal que la ciutadania s'impliqui en la millora de la qualitat de vida de la ciutat a través de l'acció voluntària. S'impulsa la promoció del voluntariat, entre altres mecanismes, per mitjà de convenis amb entitats especialitzades.

<i>Línies de treball</i>	<i>Situació actual</i>
Conveni amb Creu Roja Conveni amb Amics de la Gent Gran	Conveni 2005 Conveni 2005

➤ Les iniciatives de *treball comunitari que porten a terme els SSAP*

Els Serveis Socials d'Atenció Primària (SSAP) configuren la Xarxa Bàsica d'Atenció Social municipal, distribuïda en 33 centres de serveis socials a tots els districtes de la ciutat. Els SSAP treballen a partir de 4 tipologies d'intervenció: a) l'atenció individual i familiar; b) l'atenció grupal; c) les

iniciatives de coordinació interinstitucional; d) els projectes de treball comunitari.

El *treball comunitari* que desenvolupen els centres de serveis socials està configurat per un conjunt de projectes i accions orientats a la inclusió social de persones i col·lectius vulnerables per mitjà de l'activació dels recursos existents a la comunitat (associacions, entitats, grups de suport, xarxes d'intercanvi...). L'objectiu és prevenir situacions de risc i promocionar condicions d'integració social per mitjà de xarxes de cohesió i de la solidaritat comunitària al territori.

El treball comunitari als SSAP (alguns indicadors del 2005)

Nombre d'accions	55
Professionals dels SSAP implicats	253
Entitats col·laboradores	460
Persones ateses	4.685

La dimensió comunitària dels Serveis Socials d'Atenció Primària de Barcelona s'ha enfortit al llarg dels últims dos anys. De principis de 2003 a principis de 2005 hem passat, en nombre d'accions comunitàries, de 43 a 55 (*creixement d'un 27%*); en nombre de persones ateses, de 3.607 a 4.685 (*creixement d'un 29%*).

Síntesi per àmbits d'acció, projectes i persones ateses

<i>Àmbit de l'acció comunitària</i>	<i>Accions i persones ateses</i>
- Infants i adolescents	Accions: 24 Persones: 1.117
	Accions: 17

- Immigració	Persones: 438
	Accions: 7
- Gent gran	Persones: 1.250
	Accions: 7
- Dones	Persones: 376
	Accions: 6
- Inserció sociolaboral	Persones: 212
	Accions: 18
- Altres àmbits	Persones: 1.298
